

Леся Дуда-Луньо

кандидат філологічних наук

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів

ІМ'Я ЯК МАРКЕР НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ІМЕННИКА ЛЬВІВ'ЯН ПЕРШОЇ ПОЛ. ХХ СТ.)

В умовах розвитку сучасної мовознавчої парадигми формується нове поняття “соціальна природа імені людини”, відповідно до якого власне ім'я людини – це мовний знак, який за межами системи мови є носієм різних видів інформації – про національність, віросповідання, вік, стать та ін. ознаки найменованого, а також слугує маркером життєвого досвіду представників міських мовних спільнот як певних типів культур.

Мета дослідження – розкрити функцію імені як маркера національної належності львів'ян першої половини ХХ ст. Завдання роботи: виокремити національні групи найменованих; виявити корелятивний зв'язок ім'я ↔ національність на основі аналізу лінгвістичних показників. Матеріалом послужили 25 тис. антроповживань з метричних записів із греко-католицької церкви Св. Параскеви, римо-католицьких костелів Св. Марії Магдалини та Св. Єлизавети за 1900–1943 рр. (див. Джерела). Записи здійснювалися латинською, українською та з елементами польської мови.

Доступні дані державного реєстру за першу половину ХХ ст. засвідчують про три найбільші віросповідні групи населення м. Львова. Так, у 1900 р. у місті проживало 51,66% римо-католиків, 27,7% іудеїв та 18,34% греко-католиків. У дослідженні увагу присвячено іменнику греко- та римо-католиків (метрики іудеїв

поодинокі представлені в архівних фондах). Історики вважають, що існує відповідність між конфесійною належністю та національністю мешканців Галичини XIX – поч. XX ст.: українці були парафіянами греко-католицького віровизнання, поляки належали до римо-католиків.

У першій половині XX ст. відбувалися світові війни, революції, боротьба за відновлення української державності. Зокрема Львові, як політичному, економічному і культурному центрі, упродовж окреслених років вісім разів змінювалась державно-політична влада. Не дивно, що антропонімікон міста реагував на всі позалінгвальні чинники, а ім'я слугувало маркером національної ідентичності.

Імена українців. В основі спектра – імена-універсалиї, а також традиційні для української антропосистеми назви, напр. *Василій, Стефан, Анна, Софія* та назви слов'янського походження: *Богдан-Ярослав, Любомир*. Імена *Іванна-Володислава, Марія-Святослава* містять у своєму складі рідковживані слов'янізми.

Активізація національного руху, що розпочалася з листопада 1918 р. проголошенням у Львові Західноукраїнської Народної Республіки та була підсилена Польсько-українською війною (1918–1919 рр.) й розвитком Українського визвольного руху, зумовила оновлення спектра імен львів'ян. В іменнику українців з'являються власне українські відповідники імен *Остан, Федір* та нові імена – *Ігор, Богдан, Ярослав*. Імена *Володимир* та *Ольга* характеризуються у цей час високою частотою вживання. Поширення національних орієнтирів найменування підтверджує те, що саме ці імена асоціюються з українськими історичними постатями князя Ігоря, гетьмана Богдана Хмельницького, князів Ярослава Мудрого та Володимира Великого, княгині Ольги. Про національно зорієнтоване найменування свідчить поява в іменнику також власне українських відповідників імен *Оксана, Осипа, Тереня*; використання найменувань, невластивих римо-католицькому іменнику поляків, як: *Віра-Надія-Любов, Параскева*; утворення історично асоціативних назв на зразок *Лев-Данило*.

В іменнику присутні також українські розмовно-побутові варіанти імен, які порушували приписи латинського обряду щодо запису лише офіційних варіантів

імен: *Гриць, Івась, Катря, Наталка*. Їхня поява в метричних записах зафіксована здебільшого в 1941 р. У цей же рік в умовах німецької окупації було проголошено Акт відновлення Української Держави з благословення митрополита Андрея Шептицького. Тому, можливо, ці іменні варіанти були, по-перше, свідченням національної позиції священників, які здійснювали запис, та осіб, імена яких були записані, по-друге, засвідчували цілеспрямований вплив української мови на церковну і державну документацію.

Структурний склад іменника українців був оснований на простих іменах, які становили понад 90%, тобто складна структура імен не була характерною для української антропосистеми найменування, що також слугувало додатковим маркером національного назовництва.

Імена поляків. Основу спектра становили імена-універсалії та назви, традиційні для польської антропосистеми, напр.: *Carolus, Josephus, Francisca, Helena*. Чверть іменника становили імена слов'янського походження, які були *Boleslaus, Boguslaa, Casimirus-Bronislaus, Miecislaus-Bronislaus*.

Орієнтацію на національні зразки назовництва ілюструють імена: *Stanislaus-Maria, Thaddeus-Maria-Victor*, де компонент *Maria* в чоловічому іменнику слугує додатковою ідентифікацією особи польської національності латинського обряду на противагу українців, які подібної практики найменування не мали.

Також зафіксовано антропонімний неологізм *Stanislaus-Kostka*, утворений від імені та прізвища польського святого, який за часів Польського королівства та Речі Посполитої (1387–1772) вважався покровителем й опікуном Львова. Традицію ілюструє фіксація цього імені упродовж 1914 – 1929 рр., а також присутність серед найменованих з різних соціальних груп – урядовців, підприємців та робітників.

Національне маркування імен також ілюструє факт вибору мови фіксації імені поляків у метричних записах: виявлено відповідників із двох мов – латинської, яка вважалася офіційною мовою метрик, та польською, яка слугувала національним маркером: *Georgius* (латин.) – *Jerzy* (пол.), *Joannes* (латин.) – *Jan, Janusz* (пол.). Свідченням усвідомленого використання мовних відповідників є антропонім

Chrestophorus-Krzysztof, утворений з латинського та польського відповідників одного імені.

Вибір імен зі складною структурою імені також слугував ознакою польської національності найменованого, що підтверджували традиції сімейного найменування. Так, майже у чверті всіх опрацьованих метричних записів зафіксовано складні назви дітей та батьків або одного з батьків, напр.: *Vanda-Maria-Felicia* /новонароджена/, *Carolus-Adamus-Theddarus* /батько/, *Carolina-Josepha* /мати/.

Висновки. Львівські метричні книги про народження першої половини ХХ ст. містять лінгвістичну та позалінгвальну інформацію, яка дозволяє виявити роль імені як маркера національної ідентичності найменованих.

Формування іменників осіб української та польської національності містили низку відмінних ознак, зокрема поширення традиційних для української чи польської антропосистеми назв з історичними для кожного з народів конотаціями; використання структури імен як додаткового формального ідентифікатора національної належності найменованого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітенко М. Польсько-українські відносини у Галичині: соціально-економічний аспект : автореф. дис.... канд. іст. наук : 07.00.02. Чернівці, 2006. 17 с.
2. Зазуляк Ю. *Rebaptizatio ruthenorum*: подвійні імена та конфесійно-культурна ідентичність шляхти руського походження в Галичині XV ст. URL: <http://www.history.org.ua/JournALL/ruthenica/6/10.pdf> (дата звернення: 15.03.2011).
3. Імена львів'ян першої половини ХХ ст.: частотний словник-довідник (на матеріалі метричних книг церкви св. Параскеви П'ятниці) / укладачка Леся Дуда ; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів ; Дрогобич : Коло, 2020. 158 с.
4. Крыжановскій Г. Поученіе для г. к. приходскихъ урядовъ о належному веденію и писанію метричь крещенія, вѣнчанія и погребанія. Львов: Ставропигійской Институт, 1873. 91 с.

5. Луньо Л. Соціальна природа імені людини: (на матеріалі метричних книг латинською, українською та польською мовами, XIX–перша половина XX ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2013. 20 с.

6. Макарчук С. Зміни в етносоціальній структурі населення Львова в першій половині XX ст. Львів: місто – суспільство – культура : зб. наук. пр. Т. 6 : Львів – Краків: діалог міст в історичній ретроспективі / за ред. О. Аркуші, М. Мудрого. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2007. С. 445–455.

7. Субтельний О. Україна: історія. Київ : Либідь, 1991. 512 с.23.

8. Вуу V. Tradition under the challenge of modernization: baptismal practices among Greek Catholic ruthenians in the 19th century Austrian Galicia. Budapest, 2002. 67 s.

ДЖЕРЕЛА

Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 201 Львівська греко-католицька консисторія, Оп. 4а, Спр. 3297–3312 (Метричні книги парафіян греко-католицької церкви Св. Параскеви П'ятниці у Львові, 1900-1943 рр.).

Ф. 618 Львівська римо-католицька консисторія. – Оп. 2. – Спр. 2914, 2927 Метричні книги (народження) костелу Св. Єлизавети у Львові, 1917–1927 рр.; Спр. 2469, 2931, 2932, 2935, 2937 (Метричні книги народження костелу Св. Марії Магдалини у Львові, 1898–19031 рр.).